

Poštovana rodbino, kolegice i kolege i prijatelji pokojne nam dr. sc. Bosiljke Janjatović!*

Kako je naša draga kolegica i suradnica dr. Bosiljka Janjatović ili Boba, kako smo je svi zvali, bila istaknuta hrvatska povjesničarka za to bi bilo potrebno dosta vremena da se opiše njezin život i pitanje je bismo li uspjeli to cjelovito napraviti. Ovdje ću ukazati samo na neke osnovne momente iz njezinog bogatog znanstvenog opusa.

Biografija, školovanje, zaposlenje i napredovanje u zvanjima

Dr. sc. Bosiljka Janjatović rođena je 1936. u Rijeci (Sušaku), a od 1937. živi u Zagrebu, gdje je završila osnovnu školu, Klasičnu gimnaziju i Filozofski fakultet, grupa povijest (1961.), na kojem je 1973. i doktorirala s temom: *Hrvatski radnički savez 1921.-1941.*

Kratko je radila najprije u Tvornici olovaka u Zagrebu (1958.-1959.), a zatim nakon diplomiranja u Muzeju i Arhivu narodne revolucije u Sisku (1961.-1962.). Zatim je od 1962. pa sve do umirovljenja 2005. godine bila trajno zaposlena u današnjem Hrvatskom institutu za povijest (ondašnjem Institutu za historiju radničkog pokreta Hrvatske, odnosno Institutu za suvremenu povijest) aktivno sudjelujući u organizaciji znanstvenog rada u Institutu.

U Institutu je od početka radila na hrvatskoj povijesti između dvaju svjetskih ratova od 1918. do 1941., u početku posebice na problemima hrvatskog radništva i sindikalnog djelovanja, a potom je sustavno istraživala odnos monarhističkih vlasti Kraljevine Jugoslavije prema hrvatskim političkim elitama. Njezine objavljene knjige i brojni znanstveni radovi o tome razdoblju pokazuju sami za sebe dubinu i širinu znanstvenog angažmana povjesničarke dr. sc. Bosiljke Janjatović, koja je tako postala i bila vrhunski poznavatelj među povjesničarima toga značajnog razdoblja hrvatske povijesti. Ovaj njezin plodan znanstveni angažman pratila su i napredovanja u znanstvenim zvanjima. Tako je bila izabrana u znanstveno zvanje asistenta (1978.), zatim znanstvenog suradnika (1981.), višeg znanstvenog suradnika (1984.) i znanstvenog savjetnika (1989.) s reizborom 1998. drugi put u isto zvanje.

Tijekom rada dr. sc. Bosiljka Janjatović bila je nekoliko godina predsjednica Znanstvenog vijeća Instituta, sedam godina glavna urednica *Časopisa za suvremenu povijest* (1982.-1988.), institutskog znanstvenog časopisa, bila je kraće vrijeme čelnica Znanstvenog odjela Instituta, i aktivni sudionik s priopćenjima i referatima na gotovo svim znanstveno-stručnim skupovima

* Govor održan 6. rujna 2006. u Hrvatskom institutu za povijest prigodom komemoracije u sjećanje pokojne dr. Bosiljke Janjatović.

Instituta te drugih ustanova i udruga organiziranih diljem Hrvatske i bivše Jugoslavije koji su se bavili razdobljem hrvatske povijesti između dvaju svjetskih ratova. Posljednih godina do umirovljenja 2005. vodila je najprije institutski znanstveno-istraživački projekt: *Položaj Hrvatske u monarhističkoj Jugoslaviji 1918.-1941.*, a potom projekt: *Položaj i razvoj Hrvatske 1918.-1941. godine*, kojeg sam ja potom trebao preuzeti kao voditelj. I nakon umirovljenja Bosiljka je nastavila samoprijegorno raditi na projektu kao vanjski suradnik. Istraživala je posebice sustav represija vladajućih režima monarhističke Jugoslavije prema oporbi u Hrvatskoj, a što je rezultiralo dvijema izvrsnim monografijama te nizom znanstvenih rasprava i članaka o toj problematici.

Osim rada u Institutu dr. sc. Bosiljka Janjatović bila je angažirana na mnogim poslovima izvan instituta. Tako je bila glavna i odgovorna urednica beogradske edicije građe o revolucionarnom sindikalnom pokretu; u više navrata bila je članica povjerenstva za obranu magistraskih radnji i doktorskih disertacija na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, povijesna grupa, a na istom Fakultetu i istoj grupi održala je i nekoliko predavanja o povijesnoj problematici kojom se znanstveno-istraživački bavila. Svoje bogato znanje prenosila je mladima i kao profesorica hrvatske povijesti 20. stoljeća na studiju povijesti na Filozofskom fakultetu u Rijeci. Brojni su njezini prilozi u dnevnom tisku te na radiju i televiziji u kojima je popularizirala povijesnu znanost i dostignute znanstvene rezultate. Bila je aktivan član nekoliko društava, brojnih odbora i više redakcija, uglavnom vezanih za povijesnu problematiku, dajući znatan doprinos njihovom uspješnom radu.

Treba kazati da je dr. sc. Bosiljka Janjatović bila angažirana i u društveno-političkom radu kao član raznih rukovodstava Saveza komunista Hrvatske/Saveza komunista Jugoslavije (SKH/SKJ), pa je tako bila i član CK SKJ (1978.-1982.), angažirana najviše na povijesnoj problematici, gdje je dala značajan doprinos zalažući se koliko je to bilo moguće za kritičko vrednovanje dokumenata i objektivno pisanje povijesti, a što je iskazivala i u svojim radovima. Odmah je odlučno osudila velikosrpsku agresiju i rat na Republiku Hrvatsku, zalažući se koliko je to bilo moguće za objektivno znanstveno istraživanje njegovih pravih uzroka, a na osnovi izvorne arhivske građe. Tako je dr. sc. Bosiljka Janjatović bila jedna od rijetkih koja je u to vrijeme prihvatila da bude recenzent knjige dokumenata s uvodnim studijama kolege dr. Mihaela Sobolevskog i moje o prešućivanim četničkim zločinima u Hrvatskoj i u BiH 1941.-1945. godine, koja je potom i objavljena.

Znanstvena djelatnost

U znanstvenoj djelatnosti dr. sc. Bosiljke Janjatović ističu se dva razdoblja i to: prvo od 1962. do 1990., i drugo od 1990. pa do njezine smrti. U prvom razdoblju dr. Bosiljka Janjatović istraživački se uglavnom bavila proučavanjem sindikalne sastavnice radničkog pokreta Hrvatske, ali obrađuju-

ći u manjem opsegu i druge probleme razvoja radničkog pokreta te općenito hrvatske povijesti u razdoblju između dvaju svjetskih ratova. Od 1990. sustavno se bavila istraživanjem položaja i posebice represija karadževićevskoga, velikosrpskog režima spram Hrvatske 1918.-1941. godine u okviru navedenih institutskih znanstveno-istraživačkih projekata koje je vodila. Iz toga su proistekli i brojni objavljeni njezini glavni znanstveni i stručni radovi od 1964. godine.

Znanstveni opus dr. sc. Bosiljke Janjatović je vrlo impresivan po svom opsegu i raznolikosti. Naime, objavila je šest knjiga, nekoliko brošura, te više od dvije stotine rasprava i članaka u znanstvenim časopisima i zbornicima radova, zatim 15-ak radova kritički objavljene građe te niz članaka i drugih priloga (bez brojnih recenzija, informativnih i stručnih prikaza, enciklopedijskih jedinica, novinskih članaka i sl.) uglavnom o temama iz hrvatske povijesti u razdoblju između dvaju svjetskih ratova (1918.-1941.). Kako ne postoji jedna cjelovita bibliografija njezinih glavnih radova to je treba sada odmah napisati, što je moguće dijelom i prema njezinim izvješćima o radu, dok će bibliografiju onih brojnih manjih raznovrsnih članaka i priloga, koji uglavnom nisu zabilježeni u njezinim izvješćima biti daleko teže napraviti.

Ovom prigodom ukazat ću samo na njezine knjige i neke od studija, koje je i ona za života istaknula.

Iz prvog njezinog istraživačkog razdoblja (1964.-1990.) su:

a.) Knjige:

1. *Politika Hrvatske seljačke stranke prema radničkoj klasi. Hrvatski radnički savez 1921., 1941.*, Zagreb 1983.;
2. *Optužnica i presuda članovima i simpatizerima KPJ iz Hrvatskog primorja 1934.*, Rijeka 1984. (u suautorstvu s dr. sc. Petrom Strčićem);
3. *Povijest sindikalnog pokreta tekstilno-odjevnih radnika Hrvatske 1919.-1941.*, Zagreb 1988.;
4. *Kožarsko-prerađivački radnici u sindikalnom pokretu Hrvatske*, Zagreb 1989.

b.) Zatim nekoliko brošura i stotinjak rasprava i članaka te građe u različitim znanstvenim i stručnim časopisima i zbornicima pr.:

- Brošura: *Sindikalni pokret u Jugoslaviji do 1941. godine*, Zagreb 1981.
- Rasprave: *Sindikalni pokret u Hrvatskoj s obzirom na politiku KPJ 1933.-1936.*, ČSP, 1-2/1969. I. dio (7.-54.) i II. dio, 1/1973 (105.-134.);
- *Radnička politika Hrvatske seljačke stranke 1921.-1941.*, ČSP, 1/1973. (65.-81.);
- *Značajke ekonomske krize i položaj radnika u Hrvatskom primorju 1929.-1934. godine*, Jadranski zbornik, IX/1973.-1975., Rijeka 1975., 111.-137. u koautorstvu s dr. sc. P. Strčićem);
- Građa: *Zapisnik Mjesne konferencije KPJ u Zagrebu, 6. listopada 1935. godine*, ČSP, 3/1985., 137-165.

U ovim svojim radovima dr. sc. Bosiljka Janjatić je na osnovi opsežnog istraživanja arhivskoga i drugog gradiva dala sustavan pregled ne samo razvoja i uloge sindikalnih organizacija, nego i opsežan uvid u problematiku hrvatskog radništva i sindikalnog pokreta u Hrvatskoj u razdoblju između dvaju svjetskih ratova. Osvrnut ću se ovdje samo još na njezinu prvu knjigu: *Politika Hrvatske seljačke stranke prema radničkoj klasi. Hrvatski radnički savez 1921., 1941.*, koja je njezina dopunjena doktorska disertacija. U njoj je autorica najprije sustavno izložila osnovne društveno-gospodarske i političke uvjete u kojima je nastao Hrvatski radnički savez (HRS), prikazavši opsežno gospodarski i socijalni položaj i ulogu hrvatskog radništva u tom razdoblju. Zatim je analizirala nastanak i razvoj HRS-a od njegovih početaka pod utjecajem Hrvatske stranke prava do njegova djelovanja pod okripljem Hrvatske (republikanske) seljačke stranke (H/R/SS), najjače hrvatske oporbene političke stranke međuratnog razdoblja. Obradila je organizacijski ustroj HRS-a, njegovu djelatnost na poboljšanju gospodarskog i kulturnog položaja radnika, njegovo značenje u politici HSS-a kao i njegovu konfrontaciju sa sindikalnim organizacijama pod utjecajem drugih političkih čimbenika od socijalista do Komunističke partije, ali i odnos tih političkih čimbenika spram HRS-a.

Iz drugog njezinog istraživačkog razdoblja (1990.-2006.) su:

a.) Knjige:

1. *Politički teror u Hrvatskoj 1918.-1935.*, Hrvatski institut za povijest i Dom i svijet, Zagreb 2002.;
2. *Stjepan Radić. Progoni, zatvori, suđenja, ubojstvo 1889.-1928.*, Dom i svijet, Zagreb 2003.

b.) Zatim oko stotinjak rasprava i članaka te priređene građe u različitim znanstvenim i stručnim časopisima te zbornicima pr:

1. *O progonima hrvatskih političara u Zagrebu za vrijeme karađorđevićke šestosiječanjske diktature*, Radovi, 26./1993. (161.-176.);
2. *Hrvatska 1928.-1934.: vrijeme organiziranih političkih ubojstava*, Povijesni prilozi, 13/1994. (219.-244.);
3. *Izborni teror u Hrvatskoj 1923.-1927.*, ČSP, 1./1996. (45.-71.);
4. *Stjepan Radić: Progoni, zatvori, suđenja 1888.-1912. godine*, Povijesni prilozi, 15./1996. (93.-135.);
5. *Državne uze, post i samica: suđenje Stjepanu Radiću 1920. godine*, ČSP, 1/1997. (97.-127.);
6. *Istarska problematika u zabrebačkom listu "Istra"*, Zbornik radova s Međunarodnog znanstvenog skupa Talijanska uprava na hrvatskom prostoru i egzodus Hrvata (1918.-1943.), Zagreb 2001. (723.-756.);
7. *Dr. Ivo Pilar pred Sudbenim stolom u Zagrebu 1921. godine*, Prinosi za proučavanje života i djela dra Ive Pilara, 2 (2002), Zagreb 2002., 121.-139.;

8. *Tri optužnice i pitanje državnog uređenja Kraljevstva SHS*, Hereditas rerum croaticarum ad honorem dr. Mirka Valentića, Hrvatski institut za povijest, Zagreb 2003., 268.-275.;

9. *O sustavu političkog terora u Hrvatskoj između dvaju svjetskih ratova*, Prohistoria croatica, uz 70. obljetnicu života Dragutina Pavličevića, Institut za društvena istraživanja Ivo Pilar, Zagreb, 350.-357. i

10. *Isticanje zastava 1932. godine; zabranjeno i kažnjivo djelo*, Zbornik u čast Hrvoja Matkovića, U povodu 80-te godišnjice života, Zagreb, Školska knjiga, 2005.

Ovim svojim monografijama, raspravama i člancima dr. sc. Bosiljka Janjatović je iscrpno i temeljito obradila položaj i razvoj Hrvatske, posebice politički teror u njoj općenito, i posebno prema pojedinim istaknutim političkim i kulturnim djelatnicima u Hrvatskoj, u monarhističkoj Jugoslaviji 1918.-1941., taj nezaobilazni dio novije hrvatske povijesti. Naime, Hrvatska je u razdoblju od 1918. do 1941. bila sastavni dio Kraljevine Srba Hrvata i Slovenaca/Kraljevine Jugoslavije. Usljed centralizacije državne uprave i nacionalne unitarizacije koju su provodile vladajuće strukture – kraljev dvor, vojni vrhovi i velikosrpska građanska elita, Hrvatska i hrvatski narod našli su se u neravnopravnom položaju u nacionalnom, političkom, gospodarskom i kulturnom pogledu. To je utjecalo na stvaranje u Hrvatskoj najsnažnije i najaktivnije političke oporbe u zemlji vladajućem jugoslavenskom (u osnovi najčešće velikosrpskom) državnom ustroju i politici režima, prvenstveno oko najmasovnije hrvatske političke stranke - *Hrvatske (republikanske) seljačke stranke*, ali i oko svih drugih legalnih i ilegalnih opozicijskih stranaka i organizacija te njihovih akcija. Zbog toga je i represija režima, posebice u obliku političkog terora, prema tim oporbenim snagama u Hrvatskoj bila osobito izražena. Ta politička oporba u Hrvatskoj snažno je utjecala na oblikovanje i strukturu, ali i na mijenjanje hrvatskog identiteta. U dosadašnjoj historiografiji i srodnim strukama, iako je objavljeno relativno mnogo radova koji se odnose na to razdoblje, većina ih se zbog političkih razloga bavila problematikom vezanom uz Komunističku partiju Jugoslavije /i KPH, kao njezin dio/, a tek manji broj bavi se ostalom vrlo složenom i raznovrsnom problematikom. Upravo je dr. sc. Bosiljka Janjatović svojim istraživanjima povijesnih vrela i njihovom znanstvenom obradom najdublje zahvatila u razvoj političke oporbe u Hrvatskoj i njezine akcije te represiju i zločine vladajućih režima prema njima u cjelini između dva svjetska rata 1918.-1941. godine. Moram istaknuti kako je dr. sc. Bosiljka Janjatović, i nakon odlaska u mirovinu 2005., nastavila kao vanjski suradnik produbljivati svoja dosadašnja istraživanja arhivskog i drugog gradiva i njegovu obradu za razdoblje 1929.-1935. i od 1935. do 1941. nadopunjavajući ga novim do sada nepoznatim podacima represije vladajućeg jugoslavenskog režima prema hrvatskim građanskim strankama, posebice Hrvatskoj seljačkoj stranci, ali i prema ustaškom pokretu i drugim političkim opcijama kao i istaknutim i manje poznatim pojedincima (sudski procesi, progoni, poli-

cijska kažnjavanja) u tom razdoblju, što je rezultiralo s nekoliko radova, a ove 2006. planirala je završiti monografiju: *Politički teror u Hrvatskoj 1929.-1935.*, koja je uglavnom i gotova, te potom do 2009. i monografiju: *Politički teror u Hrvatskoj 1935.-1941.* čime je planirala zaokružiti ovu vrlo značajnu problematiku iz novije hrvatske povijesti u cjelini od 1918. do 1941. godine.

I ovaj fragmentarni opis znanstvenog opusa dr. sc. Bosiljke Janjatić pokazuje da je riječ o vrsnoj, vrijednoj i plodotvornoj povjesničarki, samoprijegornom istraživaču najnovije hrvatske povijesti, koja je znala zadržati mjeru, ljudski i profesionalni pristup te je svojim vrijednim znanstvenim djelima ostavila neizbrisiv i trajan doprinos hrvatskoj historiografiji. Uslijed svega toga je njezina smrt gubitak kako za Hrvatski institut za povijest tako i za hrvatsku povijesnu znanost u cjelini.

Kao njezin dugogodišnji kolega i suradnik moram posebice istaknuti da je dr. sc. Bosiljka Janjatić bila jednostavna, plemenita i dobra te draga osoba, uvijek spremna svima svesrdno pomoći, posebice mladim kolegama, lijepom riječju, savjetom, primjerom, zbog čega je bila vrlo cijenjena i poštovana. Svojom smirenošću i razboritošću, spremnošću za otvorenu i spremnu suradnju, uvijek je znala argumentirano smiriti i konstruktivno usmjeriti naše ponekad i žučne znanstvene rasprave o brojnim problemima istraživanja i obrade hrvatske povijesti te utjecati na što potpuniju međusobnu suradnju, timski rad i suživot u jedinstvenom zajedništvu. Time će svima nama, a posebice mladim kolegicama i kolegama, kao i svojim primjerom strpljivog istraživača povijesnih vrela i njihovom kritičkom znanstvenom obradom, rezultat čega je i njezin navedeni obimni znanstveni opus, ostati trajan inspirativan primjer vrsnog povjesničara istraživača. Njezina djela, siguran sam, bit će trajan poticaj za nastavak povjesničarskog rada, ne samo nama koji nastavljamo na njezinom i našem znanstveno-istraživačkom projektu, već svima ostalim povjesničarima, dok će nam njezina draga osoba kolegice, prijatelja, mentora, voditelja i suradnika ostati u uspomeni.

Zbog svega navedenog draga naša Bosiljka na svemu ti neizmjereno Hvala.

ZDRAVKO DIZDAR